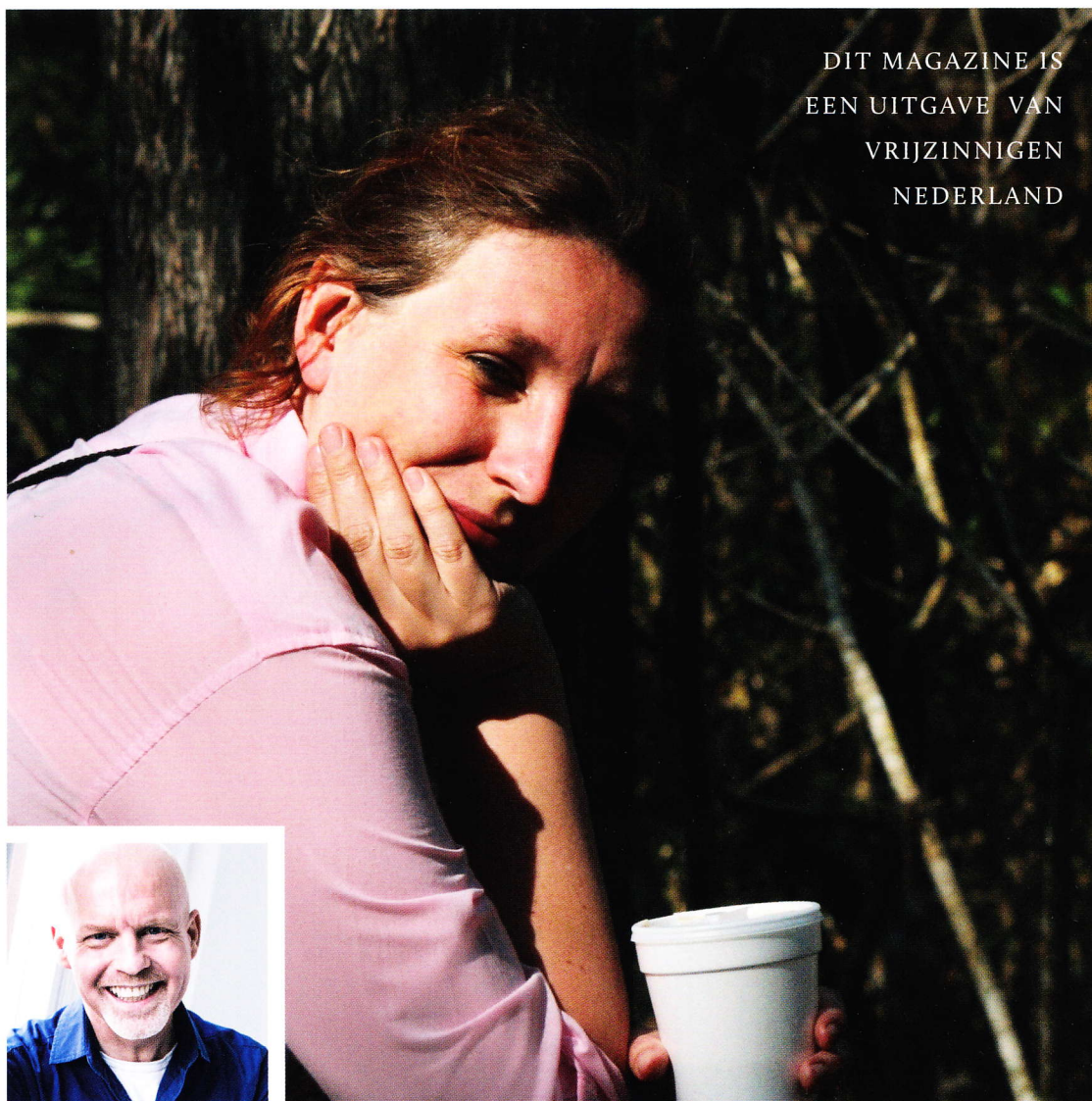

OMZIEN

DIT MAGAZINE IS
EEN UITGAVE VAN
VRIJZINNIGEN
NEDERLAND

Pastoraat nieuwe stijl in Veenendaal

Tekst: Willem
van der Meiden
Foto's: Kirsten den Boef

Het Venster houdt omzien naar
elkaar steeds tegen het licht

Het Venster in Veenendaal biedt ruimte voor bezinning en bezieling. Omzien naar elkaar neemt er een belangrijke plaats in. Deze afdeling van Vrijzinnigen Nederland heeft een bijzondere ontwikkeling doorgemaakt. Willem van der Meiden sprak met voorzitter Jos Somsen. "Ontmoeting met elkaar vormt het hart van naar elkaar omzien."

Het Venster, de afdeling van Vrijzinnigen Nederland in het Utrechtse Veenendaal, heeft de laatste twintig jaar enkele bijzondere ontwikkelingen doorgemaakt. "Zo rond het jaar 2000 leek in Veenendaal het moment aangebroken dat de laatste het licht moest uitdoen. Er waren weliswaar zo'n vijftig leden en donateurs, maar de zondagse vieringen trokken nog maar een handjevol bezoekers. Toen is door de leden besloten om een vernieuwingsslag door te voeren, dankzij een hulpvaardige nieuwe voorganger en een grote betrokkenheid van leden en donateurs in commissies en werkgroepen. Toen ik hier

in 2002 kwam wonen, was dat proces in volle gang. Tegen die tijd was de vereniging gegroeid tot zo'n negentig leden en donateurs."

Meer vrije ruimte

We praten over 'omzien naar elkaar' met Jos Somsen (48), al enkele jaren voorzitter - een 'duobaan' - van Het Venster. Hoe hebben jullie dat vernieuwingsproces aangepakt? "Ze zijn begonnen met een enquête: hoe zien jullie de toekomst? Waar loop je warm voor, wat is het belangrijkste waarvoor je komt? En wat wil en kun je zelf bijdragen? Daar kwamen enkele zaken uit voort waar ze iets mee konden.

Rechts: Voorzitter Het Venster in Veenendaal, Jos Somsen.

“Zelf ben ik gereformeerd van huis uit en had wat gegrasduind in kerkelijk Nederland toen ik hier kwam wonen en deze plek in Veenendaal ontdekte.”

Er was kritiek op de ruimte waarin ze bijeenkwamen. Dat is toen grondig aangepakt. Er is een multifunctionele ruimte van gemaakt met een frisse uitstraling, waarin veel mogelijk is. Van een vaste voorganger zijn ze overgestapt op een tijdelijke projectleider. En het belangrijkste: ze kozen voor een grote vrijheid om te experimenteren en een grotere inbreng van onze mensen zelf. Zelf ben ik gereformeerd van huis uit en had wat gegrasduind in kerkelijk Nederland toen ik hier kwam wonen en deze plek in Veenendaal ontdekte. De zondag voor Sinterklaas was nog leeg en ik had eens een bijzondere Sinterklaasviering meegemaakt. Kom maar op, zeiden ze, en ik was meteen verkocht! Er was veel zondagse vrije ruimte en er waren genoeg mensen om die met elkaar in te vullen. Als je iets wilde, kon je er het beste zelf mee beginnen. En het werkte.” Hebben jullie initiatieven ook geleid tot een toename van het aantal betrokkenen? “Ja, de vrijheid die we hier uitstralen bleek aantrekkelijk te zijn. Onder de mensen die er

al waren en die nieuw binnenkwamen zat ook veel creativiteit, en we hebben mensen onder ons die een goede antenne hebben voor het talent van anderen. We hadden een tijdje ons zondagse rooster iets meer dichtgetimmerd, maar hebben recent weer meer ruimte gecreëerd voor niet lang van tevoren geplande initiatieven van leden en donateurs. We hebben nu één keer per maand Vrije Ruimte, meestal verzorgd door onze eigen mensen, en dat loopt goed. Maar ook mensen van buiten kunnen de Vrije Ruimte invullen. We hebben op acht zondagmorgen een lezing, want uit de enquête was gebleken dat de zondagochtend toch het hart vormt van ons verenigingsleven.” Wat heb je zelf ingebracht? “Ik heb psychologie gestudeerd en conservatorium gedaan: zang, vooral oude muziek en (joodse) wereldmuziek. Verder heb ik samen met enkele andere leden in de loop van de jaren zo’n honderd zondagse themaontmoetingen ingevuld: teksten, liederen, muziek en beelden rond een thema, die uitnodigen tot reflectie en creativiteit.”

Pastoraat herijken

De laatste jaren hebben jullie je gebogen over het pastoraat en zijn jullie nieuwe wegen ingeslagen. Waar begon dat? “We hadden lange tijd ‘leden-voorgangers’ die zich vrijwillig inzetten voor pastoraat, die met mensen in gesprek gingen en ook voorgingen. Daarnaast was er een werkgroep ‘basispastoraat’, die het bezoekwerk deed. Iemand ondersteunde hen tegen een geringe vergoeding. Dat werkte niet goed meer, ook omdat sommige mensen die belangrijk waren ermee stopten. Het bestuur heeft toen eerst een pastoraal werker aangesteld voor één jaar. Toen die opzet na een jaar geëvalueerd werd - ik zat inmiddels in het bestuur - waren er signalen dat er twijfels bestonden of de constructie van een betaalde pastoraal medewerker wel het meest passend was bij de gemeenschap. Dat lag niet aan de betaalde kracht, wel aan gebrek aan een heldere visie op de manier waarop we het pastoraat invulden. We hebben toen een stap teruggezet en ons de vraag gesteld: wat betekent ▶

pastoraat voor ons? Het woord en de praktijk komen mee uit ons christelijk erfgoed, maar wat willen we er zelf mee? Dat we naar elkaar omzien, bleek voor onze mensen een kernwaarde te zijn in onze gemeenschap, een waarde die ook vorm krijgt in vieringen, lezingen en andere programmaonderdelen. Eigenlijk moet je zoiets belangrijks als omzien naar elkaar steeds opnieuw uitvinden. We besloten bij Het Venster het 'omzien naar elkaar' tegen het licht te houden en onszelf steeds de vraag te stellen: wat willen we wel en wat willen we niet, en hoe organiseren we het zo dat het past bij wie we als gemeenschap zijn? Dan blijf je herijken wat in de traditie waardevol voor je is en wat niet. We begonnen met gesprekken en organiseerden twee keer een Open Ruimte op zondagochtend om te

brainstormen. We legden een vel papier met het woord 'pastoraat' in het midden en vroegen de mensen om hun associaties op te schrijven, ook de negatieve. We maakten drie stapeltjes. Stapeltje één: dat willen we achter ons laten, stapeltje twee: dat vinden we fantastisch en willen we meenemen naar de toekomst, en in het midden stapeltje drie: dat weten we nog niet of daar zijn we het niet over eens. Als iemand iets in stapel één legde ('achter ons laten') en een ander vond juist dat aspect erg belangrijk om mee te nemen naar de toekomst, dan kwam het ook in het midden te liggen. Over de stapel in het midden hebben we een dialoogbijeenkomst gehouden."

Ontmoeting als kernactiviteit

Jullie hebben hier de laatste jaren heel veel tijd

in geïnvesteerd. Was het de moeite waard? "Ja. We hebben ontdekt dat de ontmoeting met elkaar het hart vormt van naar elkaar omzien en niet het 'geregelde' pastoraat door de ledenvoorgangers en de werkgroep basispastoraat. Het is iets van ons allemaal, een kenmerk van ons gemeenschap-zijn. En het was prachtig dat deze conclusie niet van tevoren al vaststond, maar uit onszelf voortkwam. We zijn toen afgestapt van het model van een vaste, betaalde pastoraal werker en ontwikkelden onze drie pijlers van omzien naar elkaar. Sindsdien hebben we dat model verder ontwikkeld. In 2014 formuleerden we ook dat omzien naar elkaar voor ons niet over therapie gaat, over het oplossen van problemen. Voor ons gaat het om liefdevol en met aandacht aanwezig zijn. Om samen beleven, stilte en 'gewoon' aanwezig zijn, waarbij er – zeker ook bij de inzet van beroepskrachten - ook ruimte is voor rituelen, gebed, meditatie, een lied of verhaal."

Drie pijlers noemen jullie, drie 'soorten' van omzien naar elkaar. "We hebben onderscheid gemaakt tussen omzien naar elkaar dat 'als vanzelf' vorm krijgt, omzien naar elkaar in bijzondere situaties en tot slot rites de passage en de individuele begeleiding van mensen rond spiritualiteit en zingeving waarvoor beroepskrachten beschikbaar zijn. Die eerste pijler was er natuurlijk al, maar we zijn ons er meer bewust van geworden. Omzien naar elkaar krijgt vorm wanneer mensen elkaar regelmatig ontmoeten en beter leren kennen, ook op het vlak van wat de ander werkelijk beweegt, bezwaart, inspireert en bezielt. Het gaat om ontmoeting en als je goede voorwaarden schept voor die ontmoeting, lijkt er minder behoefte te zijn aan die andere twee pijlers, hebben we gemerkt. Een van de uitkomsten van de gesprekken was dat bezoekwerk niet altijd een passende invulling was van omzien naar elkaar. Ouderen waardeerden de bezoeken wel, maar zochten ook wederkerigheid: Ik kom ook graag een

In Het Venster ontmoeten ouderen elkaar tijdens de contactochtenden.

keer bij jou op bezoek. Of ze vonden het wel gezellig, maar zagen er niet meteen de noodzaak van in. Maar door bezoekwerk houd je wel oog op mensen, ook wanneer ze niet zo gemakkelijk ondersteuning vragen. Die functie van dit bezoekwerk werd in de loop van de tijd overgenomen door onze 'contactochtenden' op de dinsdagmorgen. We hebben niet veel ouderen in Het Venster, maar de meesten ontmoeten elkaar tweewekelijks op dinsdagmorgen. Ze vormen een open maar hechte groep, waarin ze delen wat ertoe doet en ze van elkaar weten of er iets is. Het kwam in de plaats van het vaste bezoekwerk."

"We zijn meer vraaggericht gaan werken."

Het omzien naar elkaar in bijzondere situaties is de tweede pijler. Wat zijn bijzondere situaties? "Iemand die het een tijdje moeilijk had meldde zich bijvoorbeeld, en er bleken tal van mensen bereid om dagelijks een warme maaltijd te brengen. Dit soort dingen wordt geregeld door iemand van de 'coördinatiegroep omzien naar elkaar'. We zijn meer vraaggericht gaan werken. Het is wel eens lastig, want sommige mensen vragen het niet van je, bijvoorbeeld omdat ze hopen dat je spontaan hulp zult bieden. Het is ook niet altijd gemakkelijk om hulp te vragen. 'Je kunt me altijd bellen', dat werkt vaak niet, 'kom, we gaan vanmiddag een stuk wandelen' misschien wel. Er zijn mensen die gemakkelijk aandacht vragen, anderen zullen het nooit doen. Zulke zaken bespreken we in onze coördinatiegroep. Die groep wordt geadviseerd door een pastoraal werker die ook als beroepskracht op oproepbasis aan ons verbonden is. Met het thema 'wederkerigheid' zijn we in de coördinatiegroep vaak bezig geweest."

Wederkerigheid en privacy

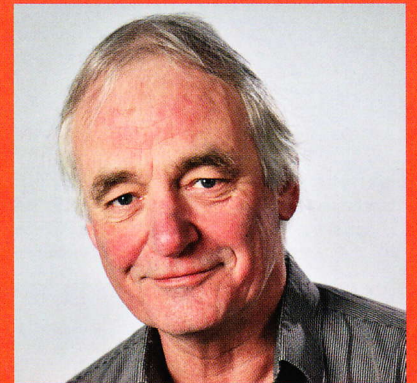
Hoe werkt wederkerigheid in het omzien naar elkaar? "Mensen zijn nooit alleen ontvanger, ze hebben ook iets te bieden, op hetzelfde of op een ander moment. We vinden het belangrijk iedereen te blijven uitnodigen en te kijken wat zij voor de gemeenschap kunnen en willen

betekenen. Een ander uitgangspunt is dat hulp niet opgedrongen wordt. Ondersteuning vanuit een gevoel van verplichting wordt niet gewaardeerd. Juist vanuit ruimte om zelf keuzen te maken krijg je plezier in het geven en ontvangen van ondersteuning. In 'omzien naar elkaar' speelt een persoonlijke 'klik' immers een grote rol. Wij realiseren ons dat mensen veelkleurig zijn in hun behoeften aan ondersteuning. Er zijn niet alleen verschillen tussen mensen, maar ook door het leven heen veranderen de wensen en behoeften. We weten ook dat er een grote diversiteit is in wat mensen graag willen en kunnen bieden aan anderen. De kunst is om deze wensen en kwaliteiten van leden en donateurs met elkaar te verbinden. Dat doen we door informatie over bijvoorbeeld levensgebeurtenissen beschikbaar te stellen voor iedereen, maar ook door het stimuleren van een netwerk van mensen die op vrijwillige basis voor andere mensen of voor de gemeenschap iets willen doen."

Hoe gaan jullie om met pastorale vertrouwelijkheid? In zo'n gemeenschap denk je toch al gauw dat je elkaar kent, maar hoe zit het met privacy? "We streven ernaar nooit over iemand te praten met een ander als degene om wie het gaat dat niet wil. Maar of het altijd precies zo lukt, weet ik niet. De verenigingsvorm is lastig. Je komt soms moeilijke situaties tegen en wilt dan toch ook je verhaal kwijt aan elkaar, en uitwisselen of je het juiste doet. Je houdt dilemma's rond vertrouwelijkheid en rond grenzen aan wat je als vrijwilliger én medelid van de gemeenschap voor elkaar kunt doen. Die worden in de coördinatiegroep vertrouwelijk besproken, de leden van de groep houden elkaar ook scherp op dit punt. Als je er maar voor zorgt dat je er op reflecteert en dat steeds blijft doen, zodat je blijft leren en er steeds zorgvuldiger in kunt worden. Dat is waar de coördinatiegroep ook waardevol is. Het werkt bij een gemeenschap als Het Venster gewoon anders dan bij de vrijwilligers in de palliatieve zorg, met wie ik lang gewerkt heb. Als vrijwilliger in zo'n organisatie kom je een tijdje in een voor jou nog onbekend gezin. Je wordt vertrouwelijk met elkaar, maar daarna rond je het weer af. In Het Venster ben je vrijwilliger, maar ook lid van de gemeenschap, je gaat ook weer verder met elkaar. Daar blijft natuurlijk een zekere spanning in zitten."

Professionals en vrijwilligers

Je hebt nog niet verteld over pijler drie, de individuele begeleiding van mensen met levensvragen, mensen die ziek zijn of weten dat ze gaan sterven, het 'klassieke' werk van een pastor. "Omdat we daar nog relatief weinig mee te maken hebben gehad. We hebben het wel georganiseerd voor als het zich voordoet. Voor ondersteuning bij ingrijpende gebeurtenissen en levensvragen en voor het vormgeven van rites de passage, vinden we dat onze leden een beroep moeten kunnen doen op een professionele pastor, als ze dat willen. Voor dergelijke vragen hebben we drie mensen beschikbaar, die op declaratiebasis, gebaseerd op één of enkele gesprekken, dit type 'omzien naar elkaar' willen doen. Dat zijn mensen die in de gemeenschap bekend zijn, als lid of omdat ze zo nu en dan voorgaan. Natuurlijk staat het mensen vrij om een ander buiten de gemeenschap te benaderen voor levensvragen. We hebben de laatste jaren geprobeerd beter te formuleren wat het betekent om vrijwilliger te zijn in het omzien naar elkaar in onze gemeenschap. De ondersteuning vanuit de gemeenschap zit 'm vooral in de kracht van medemenselijkheid en nabijheid. Gezien worden door mensen met wie je een gemeenschap vormt kan helend zijn. Dat is in de kern wat we elkaar binnen de gemeenschap kunnen bieden: dat je aanwezig bent, erbij bent, je zit er allemaal als mens, je bent vooral de ander nabij." ■

Willem van der Meiden is freelance journalist, docent en communicatieadviseur. Hij is theologisch inspirator van de Parklaankerk van Vrijzinnigen Driebergen.